וירא ג

א. אין מדרש[1] ווערט דערציילט, אז „יצחק וישמעאל היו מדיינים זה עם זה, זה אומר אני חביב ממך שנמלתי לשלש עשרה שנה וזה אמר חביב אני ממך שנמלתי לח׳ ימים״.

דאָס וואָס „נמלתי לשלש עשרה שנה״ קען זיין מער „חביב״ איז מובן בפשטות (ווי דער מדרש איז דערנאָך ממשיך[2], אז ישמעאל האָט געטענה׳ט) — „שהי׳ ספק בידי למחות ולא מחיתי״; מען דאַרף אָבער פֿאַרשטיין וואָס פֿאַר א יתרון מעלה איז דאָ ביי „נמלתי לח׳ ימים״ וואָס צוליב דעם האָט יצחק געזאָגט „חביב אני ממך״[3]?

מפרשים[4] זאָגן, אז די מעלה איז אין דעם וואָס „מצוה בשעתה עדיף״ — און מילה איז דאָך זמנה „לח׳ ימים״.

אָבער דאָס איז ניט גלאַטיק ווייל

[נוסף לזה, וואָס ווי‌באַלד אז אויף מילת ישמעאל האָט דער אויבערשטער אָנגעזאָגט ערשט ווען ער איז געווען א בן י״ג, האָט ניט קיין אַרט צו זאָגן אז ביי אים האָט געפעלט אין „מצוה בשעתה״, ווייל ביי אים איז דאָן (בן י״ג שנה) געווען די „שעתה״ פון דער מצוה׳,

(און ווי געריידט אַמאָל[5] בנוגע דעם טעם פֿאַרוואָס אברהם אבינו האָט זיך געקענט מל זיין ביום הכפורים[6], בעת אז דער דין איז אז מילה שלא בזמנה איז ניט דוחה שבת ויו״ט[7] — און אברהם אבינו האָט דאָך מקיים געווען כל התורה כולה עד שלא ניתנה[8] — אז ווי‌באַלד ער איז דעמאָלט נצטווה געווארן

---

1) בראשית רבה פרשתנו פנ״ה, ד. וראה הנסמן בהערה הבאה.

2) ועד״ז הוא בתיב״ע ופרש״י פרשתנו כב, א. נ״א בב״ר שם. תנחומא באבער פרשתנו מב. וראה רש״י לך טז, ז. — ובתנחומא פרשתנו (יח): וסבלתי את הצער.

אבל להעיר שמאריכות הלשון בב״ר שם משמע, דמה שישמעאל טען „שהי׳ ספק בידי למחות כו״ הו״ע נוסף על מה שאמר לפנ״ז „שנמלתי לי״ג שנה״ (ודוקא ע״ז אמר יצחק „הלואי כו״). וראה נזר הקודש השלם לב״ר שם (ד״ה נ״א).

וי״ל שהמעלה ב„נמלתי לי״ג שנה״ היא כפשטות הלשון — שהי׳ לו קיום מצוה של בר חיובא (— גם קודם מ״ת, ראה דחז״ל — כולל פרש״י — עה״פ (תולדות כה, כז) ויגדלו הנערים), משא״כ יצחק שנימול לח׳ ימים אין שייך אצלו קיום מצוה. ולהעיר מלשון הגמרא (סנהדרין פט, ב): אני גדול ממך במצות.

3) ולהעיר, שבמקומות שבהערה הקודמת (תיב״ע ופרש״י (פרשתנו), סנהדרין, תנחומא, תנחומא באבער ונ״א שבב״ר) — הובאה רק טענת ישמעאל שהוא גדול מיצחק, ולא מה שאמר יצחק „אני חביב ממך״.

4) יפה תואר לב״ר שם. וראה יפה תואר השלם שם עוד ביאורים (בהדיון שבין יצחק וישמעאל). ואכ״מ.

5) לך יז, יב.

6) אבל בזה י״ל שכוונת המדרש היא, שזה שדוקא ביצחק נתקיימה המצוה בשעתה כפי שנצטווה אברהם (לך שם) לדורות — מורה על חביבותו בעיני ה׳ (ויומתק עפ״ז לשון המדרש „חביב ממך״ ולא „גדול ממך״ ע״ד הלשון בהמקומות שבהערה 2). וישמעאל טען דמה שניתנה לו לי״ג שנה כשהוא בר חיובא (כנ״ל הערה 2) מורה על חביבותו.

7) לקו״ש חי״ז ע׳ 126 הערה 16.

8) פרקי דר״א פכ״ט (הובא גם בתוס׳ דלקמן. בחי לך יז, יג) — או בט״ו ניסן, הי״ט דפסח (ראה תוד״ה אלא — ר״ה יא, א. וראה חד״א מהרש״א שם. סה״ד ב״א מז).

9) שבת קלב, ב.

10) משנה סוף קידושין. יומא כח, ב.

על המילה, איז עס ביי אים געווען א מילה בזמנה),

איז נוסף לזה]:

דער ענין פון „מצוה בשעתה עדיף" איז בלויז א מעלה פרטית אין קיום המצוה — זמן המצוה, היינט ווי קען מען פאַרגלייכן די חביבות פון קיום המצוה „בשעתה" צו דער מעלה פון מילת ישמעאל, א מעלה בשייכות צו כללות קיום המצוה („שהי' ספק בידי למחות ולא מחיתי"), ביז אז דערפאַר זאל יצחק זאגן „חביב אני ממך"?

מוז מען זאגן, אז דער ענין פון נימול לשמונה ימים איז ניט נאָר א פרט אין דער מצוה — זמנה, נאָר דאָס איז נוגע צו כללות ענין המילה: מילה לשמונה ימים האָט אן אַנדער גדר, איכות.

דאָס איז אויך מוכח פון דעם וואָס חז"ל[11] זאגן: „אדם הראשון נצטווה על שבע מצות כו' נח ניתוסף לו אבר מן החי כו' אברהם נצטוה על המילה, יצחק חנכה לשמונה ימים" (ווייל יצחק „הי' הראשון הנימול לשמונה ימים"[12]).

ולכאורה: פאַרוואָס טיילט פאַנאַנדער דער מדרש מצות מילה אויף צוויי[13] — דער ציווי אויף דעם (צו אברהם) און דער ענין פון „חנכה לשמונה ימים" (דורך יצחק) — צי דערפאַר וואָס ביי יצחק'ן איז נתוסף געוואָרן דער (איין) פרט פון „נימול לשמונה ימים" איז דאָס מספיק אויף מייחס זיין צו אים דעם „חנוך" פון מצות מילה[14]? ויתרה מזה — דאָס אויסטיילן בפ"ע — מעין החילוק (וההוספה) פון מילה לגבי אבר מן החי וכו'?

איז דערפון געדרונגען, אז דער ענין פון נימול לשמונה ימים טוט אויף א חידוש עיקרי אין כללות ענין המילה.

ב. וי"ל די ערקלערונג אין דעם:

דער תוכן פון ברית מילה איז (בלשון הפסוק[15]) — „והיתה בריתי בבשרכם לברית עולם": דורך ברית מילה ווערט אויפגעטאָן אן אייביקער פאַרבונד צווישן דעם נימול מיטן אויבערשטן, כביכול.

אזוי ווי א כריתת ברית צווישן צוויי אוהבים: בשעת זיי ווילן פאַרזיכערן אויף שטענדיק די אהבה צווישן זיי באופן אז קיין זאך אַנדער מצב זאל דאָס ניט צעשטערן — פאַרשטאַרקן זיי דאָס בתוקף ועוז דורך מאַכן צווישן זיך א כריתת ברית[16].

נאָר בנוגע א כריתת ברית צווישן מענטשן — וואָס ביי א נברא, זיינען שייך שינויים — איז מעגלעך אז אויך דער ברית זאל דערנאָך בטל ווערן; בשעת אַבער דער אויבערשטער מאַכט א „ברית", בנדו"ד — מיט א אידן (דורך דעם וואָס א איד איז זיך מל) איז עס א

---

11) שהש"ר עה"פ (שה"ש א, ב) ישקני גו' (ה). ועד"ז הוא בפסיקתא דר"כ פ' בחודש השלישי בתחלתו. וראה סיום הערה הבאה.

12) מת"כ לשהש"ר שם. ובתנחומא שמות ד: שהוא התחיל במילה תחלה לשמונה. וראה ב"ר (פנ"ג, ז) „יצא חוק לעולם", ובמדרש לקח טוב שם (פרשתנו כא, ג) „למול בן ח' ימים" (כפי' הרד"ל ומהרז"ו בב"ר שם). וי"ג בהמשך המאמר בב"ר שם „שחינכה לשמונה" (כהלשון בשהש"ר (ועד"ז בפסיקתא דר"כ) שם) ולא „שניתנה לשמונה" (ראה ב"ר הוצאת תיאודור-אלבק).

13) ראה יפה קול לשהש"ר שם.

14) וראה שמו"ר (פ"ל, ט) דחשיב רק אברהם. וכ"ה ברמב"ם הל' מלכים פ"ט ה"א.

15) לך יז, יג. ועד"ז שם, ז.

16) לקו"ת ר"פ נצבים (מד, ב). ובכ"מ. וראה תו"א ס"פ לך (בנוגע למילה). וראה הערה הבאה.

„ברית עולם", אין וועלכן ס'איז ניט שייך קיין שינוי[17].

וואָס דאָס איז איינער פון די ביאו־רים[18] פֿאַרוואָס אברהם אבינו האָט זיך ניט מל געווען ביז דער אויבערשטער האָט אים אָנגעזאָגט אויף דעם — אע"פ אַז קיים אברהם אבינו כל התורה כולה עד שלא ניתנה[19] — ווייל אַ נברא, זייענדיק אַ בעל שינוי, קען בכח עצמו ניט אויפטאָן אַן ענין עולם, אַ „ברית עולם", אַן אייביקן ברית; דאָס קען זיך אויפטאָן בלויז מיטן כח הבורא וואָס זאָגט אַן (וואָס דאָס גיט כח) אַז „והיתה בריתי גו' לברית עולם".

ג. דערמיט וועט מען פֿאַרשטיין פֿאַרוואָס דער זמן פון ברית מילה איז דוקא בקטנות קטנותו לשמונה ימים, ווען דער נימול איז נאָך אַ תינוק און קען זיך לגמרי ניט משתתף זיין בכח עצמו אין דעם קיום המצוה:

אַ זאָך וואָס דער מענטש פירט דורך מיט זיינע אייגענע כוחות, פֿאַדערט אַ הכנה אין זמן ביז ער איז געניג גרייט און האָט די יכולת דאָס צו טאָן; משא"כ דער „ברית" וואָס ווערט אויפגעטאָן דורך מצות מילה קומט אינגאַנצן מצד דעם בורא — ס'איז ניטאָ קיין תפיסת ידי האדם הנימול אין דעם.

די פעולת המצוה גופא ווערט טאָקע געטאָן דורך אַן אדם, אַבער דער ברית וואָס שאַפט זיך דורך דעם ווערט אויפ־געטאָן אינגאַנצן מצד דעם אוי־בערשטן[19]. ד.ה. ס'איז ניט דער פשט, אַז דורך מצות מילה פֿאַרבינדט זיך דער מענטש מיטן אויבערשטן, נאָר פֿאַר־קערט: בשעת אַ איד איז זיך מל, פֿאַר־בינדט דער אויבערשטער דעם איד מיט אים אין אַ „ברית עולם".

און דעריבער איז ניטאָ קיין טעם מ'זאָל וואַרטן ביז דער קינד וועט ווערן אַ גדול און קענען אליין משתתף זיין זיך אין דעם קיום המצוה, ווייל סיי ווי וועט דאָס לגמרי ניט זיין זיינער אַן אויפטו; און דעריבער איז, אדרבה — ביי דער ערשטער מעגלעכקייט (ווי נאָר דער קינד איז געניג שטאַרק[20] איז מען אים מל.

ד. עפ"ז וועט מען אויך פֿאַרשטיין די מעלה אין מילת יצחק — דער „ראשון הנימול לשמונה ימים"[21] — לגבי מילת אברהם*[20] (וישמעאל):

צו אברהם'ן איז געגעבן געווארן מצות מילה ערשט נאָכדעם ווי ער האָט זיך דערצו מכין געווען, דורך זיין

---

17) להעיר מתו"ח ס"פ לך (צד, ג ואילך) ש„ענין הברית דמילה הוא בחי' כר"ב העצמות" שהוא רק לאות וזכרון „ולא בשביל שלא יפרדו שא"א להם להפרד כלל לעולם". ע"ש.

18) ראה בארוכה (ע"ד החסידות) ד"ה בעצם היום הזה — תר"א ותו"ח ס"פ לך. ועוד.

19) כמבואר בכ"מ (ד"ה למנצח על השמינית — לקו"ת תזריע (כ, סע"ג ואילך), סדור שער המילה (קלט, א ואילך), אוה"ת ויקרא (כרך ב) ע' תקב ואילך). סהמ"צ להצ"צ מצות מילה חלק ב (ט, ב ואילך). ועוד) שמילה היא בחי' אתעדל"ע שאין אתעדל"ת מגיעה שם, ופעולת המילה היא רק הסרת הערלה המסתירה על גילוי זה. ע"ש.

20) ראה מרנ (ח"ג פמ"ט קרוב לסופו) בטעם שמלין לשמונת ימים. — וראה במקומות שבהערה הקודמת השייכות בין מילה ליום השמיני דוקא (בחי' שמיני שלמעלה מהשתל' — וראה שו"ת הרשב"א (ח"א ס"ט) שמיני שומר ההיקף).

*20) וראה תו"ח לך (פח, א) ש„הי' נפש יעקב יותר שלם" מיצחק, כי „יצחק הוליד ליעקב כשהי' מהול בן ח' ימים" (משא"כ יצחק, אף שנולד מאור שפע דאברהם בהיותו מהול, הרי אברהם נימול בן צ"ט).

21) ראה גם בארוכה לקו"ש ח"א ס"ע 19 ואילך — בההפרש בין מילת יצחק ומילת ישמעאל.

פריערדיקער עבודה ביז וועלטיק צ"ט שנה, מיט א סדר והדרגה: אנהויבנדיק פון „הכיר את בוראו" (מיט די פארשי־ דענע מדריגות אין דעם[22]: בן שלש, בן ארבעים, בן מ"ח), זיין עבודה צו מפרסם זיין אלקות בעולם, וכו', ביז ער האט דערגרייכט די העכסטע שלימות וואס איז מעגלעך ביי א נברא — און ערשט דערנאך איז אים געגעבן געווארן (מלמעלה) מצות מילה, דורך וועלכער ער איז געווארן „תמים"[23].

און דעריבער איז אין זיין קיום מצות מילה ניט געווען מודגש וניכר בגילוי אז דאס איז א „ברית" און קשר וואס קומט לגמרי אינגאנצן נאר מלמעלה.

דאס הייסט, אויך ביי אברהם איז עס ניט געווען באופן אז זיין פריערדיקע עבודה איז געווען א כלי צום ברית, א עילה וגרם צום ברית — וואורום, כנ"ל: דער ברית וואס ווערט אויפגעטאן דורך מילה — ברית עולם, נצחיות — איז ניט בחיק הנברא, וואורום כל הווה נפסד[24] קען א נברא ניט אויפטאן אין דעם, א גדול שבגדולים (וועלכער פארשטייט המצוה לבורי') איז ניט „נעענטער" צו דעם וויא קטן שבקטנים —

נאר זיין עבודה איז בלויז געווען אז ענין פון הכנה צום ברית, אז דורך דעם וואס אברהם האט געטאן זיין עבודה בשלימות, וויפל א נברא קען אויפטאן אלס נברא, האט אים דער אוי־ בערשטער דערנאך געגעבן א מתנה מלמעלה[25], אז ער זאל האבן דעם „ברית עולם".

(ע"ד „אי לאו דעביד נייחא לנפשי' לא יהיב לי' מתנתא"[26] — וואס דער „נייחא לנפשי'" איז ניט קיין תשלום פאר דער מתנה און אוודאי ניט קיין דבר המכריח מען זאל אים מוזן געבן די מתנה, ווייל א מתנה קומט מצד הנותן: אבער, מאידך, ווערט די מתנה געגעבן דוקא בשעת ס'איז דא דער „עביד נייחא לנפשי").

אבער אעפ"כ, ויבאלד עס איז דאך געקומען נאך דער הקדמת העבודה פון אברהם'ן — איז אין זיין קיום מצות מילה געווען „אריינגעמישט" זיין עבודה[27], ביז אז אויך די מצות מילה עצמה איז ביי אים געווען פארבונדן מיט זיין „החלטה", „אז ער דארף זיך מל זיין"[28].

און דעריבער איז אין דעם ניט געווען מודגש וניכר בגילוי ווי דער ברית קומט אינגאנצן מלמעלה[29].

---

22) ראה בכ"ז בארוכה — לקו"ש ח"כ ע' 14 ואילך. ושו"נ.

23) לך יז, א ובפרש"י שם (מב"ר רפמ"ו). וראה נדרים (לב, א). — וראה לקו"ש ח"ה (ע' 83 ואילך) שע"י המילה נתוסף באברהם (לא רק עוד פרט, כ"א) עילוי ושלימות בכללות עבודתו, וגם בעבודתו שלפנ"ז. ע"ש.

24) מו"נ ח"ב פכ"ז. ובכ"מ.

25) ראה לעיל הערה 19 — והרי זוהי בחי' מתנה (לקו"ש שה"ש כד, ב).

26) כן הובא בכ"מ. וראה גיטין ג, ב. ב"ב קנו, ר"א. וראה גם מגילה כו, ב. ב"מ טז, א.

27) וי"ל שזהו ג"כ פי' מש"נ (נחמי' ט, ח. וקאי (גם) על מילה — ב"ר פמ"ט, ב. רש"י ישן לך יז, כד) וכרות עמו הברית — נוסף על ששש"מ — שעשיית המילה הייתה ע"י אברהם.

28) „היום יום" ט' חשון. — והיינו שקיום מצות מילה דאברהם ה' לא רק בקב"ע לבד, כ"א שגם מצד שכלו הוא, „החליט" שצריך למול א"ע (ומצד החלטתו זכה ל„וירא אליו ה'" — היום יום שם).

29) סוג בס"ע (בנדו"ז) — מילה דגרות (וכללות ענין הגירות): אינו בר הכנה ולא עוד אלא אפילו עבר על כל מצות דילי' (היסך דעביד נייחא) — ניתנה לו ברית (וגרות) עולם — אבל (מאידך גיסא) תלוי זה אך ורק בהחלטתו מצ"ע להתגייר, כי אין כל ציווי כלל לב"נ להתגייר (משא"כ באברהם וישמעאל). ואכ"מ.

[ועד"ז ביי ישמעאל וואס האָט זיך מל געווען צו י"ג שנה ווען מ'איז שוין אַ בר דעת — קומט אויס, אַז ישמעאל האָט מיט זיין שכל מסכים געווען צו זיך מל'ן און פאַרבינדן זיך מיטן אויבערשטן[30].

דוקא ביי יצחק, וואָס נימול לשמונה ימים איז געווען גלוי ווי דער ענין פון ברית מילה איז — אַ פאַרבונד וואָס ווערט געשאפן (ניט מצד דעם אדם הנימול, אַ נברא, נאָר) אינגאַנצן מצד דעם אויבערשטן.

(משיחת אחרון של פסח תשמ"א)

30) ראה בארוכה לקו"ש שצויין בהערה 21.